

بررسی و تحلیل فضایی جرایم مواد مخدر در کلان‌شهر تهران (مورد مطالعه: منطقه ۲ شهرداری تهران)

علی شماعی^۱، علی موحد^۲ و رضا ویسی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۹/۱۱ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۷/۱۸

چکیده

بررسی مسائل اجتماعی ایران، دوره ۵، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۳، ص ۲۴۳-۲۷۲

افزایش جرایم و ناهنجاری‌های اجتماعی از جمله مسائل و مشکلات پیچیده کلان‌شهرهاست. یکی از مهمترین جرایم شهری تولید، توزیع و مصرف مواد مخدر است. این ناهنجاری اجتماعی موجب افزایش سرقت، فحشا، قتل، نزاع‌های خیابانی و خلاصه ناامنی و اغتشاش در این‌گونه شهرها شده است. هدف از این پژوهش ارزیابی و تحلیل فضایی الگوهای پراکندگی رفتار مجرمانه و کانون‌های جرم‌خیز مواد مخدر در سطح منطقه ۲ شهرداری تهران است تا دستیابی به راه‌های کنترل مناسب در هر ناحیه شهری فراهم شود. پژوهش حاضر پیمایشی است و از روش توصیفی-تحلیلی و تطبیقی نیز استفاده شده است. با استفاده از روش مزبور رابطه بین متغیرهای تراکم جمعیت و کاربری اراضی با تعداد جرایم ارتكابی مواد مخدر در سطح منطقه ۲ شهرداری تهران بررسی می‌شود. جامعه آماری این پژوهش مجموع جرایم مربوط به مواد مخدر است که از تاریخ ۱۳۸۷/۱/۱ تا ۱۳۸۷/۱۱/۱ در منطقه ۲ شهرداری تهران به وقوع پیوسته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین میزان تراکم جمعیت ساکن در نواحی مختلف منطقه مورد مطالعه (با توجه به مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن (۰/۷۷۴) با اطمینان ۰/۹۵ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۵) و تعداد جرایم ارتكابی مواد مخدر ارتباط مستقیمی وجود دارد. همچنین (با توجه به مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن (۰/۸۲۸)، با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱) بین متغیر نوع کاربری و متغیر وابسته نیز رابطه آماری معناداری وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: تحلیل فضایی، جرایم مواد مخدر، محیط‌های جرم‌خیز، منطقه ۲ شهرداری تهران.

۱. نویسنده مسئول، دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. shamaiali@yahoo.com

۲. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. movahed@Tmu.ac.ir

۳. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. vaisi.reza@yahoo.com

طرح مسئله

امروزه رشد جرایم در شهرها جدی‌ترین مسئله اجتماعی تلقی می‌شود. کلان‌شهرها با توجه به مهاجرپذیری و گسترش روزافزون جمعیت و تراکم آن، زمینه عدم کنترل بر وقوع جرم را در خود دارند. از آنجایی که جرم محصول کنش متقابل فرد و محیط است، شناخت دقیق وقایع مجرمانه مستلزم شناخت عوامل مربوط به محیط جرم است. از دیرباز ثابت شده که تبهکاری در محیط‌های پر ازدحام و به ویژه شهرهای بزرگ خیلی بیشتر از روستاهاست. بنابراین اکثر محققان معتقدند که شناسایی عوامل مؤثر در وقوع جرم، نخستین گام در راه مبارزه با جرم است. ویژگی‌های کالبدی و خصوصیات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مناطق و نواحی شهری موجب شکل‌گیری فرصت‌ها و اعمال مجرمانه می‌شود. امروزه رواج مصرف مواد مخدر و افزایش معتادان موجب نگرانی آحاد جامعه شده است. بحث چگونگی مقابله با اعتیاد همیشه مطرح بوده و ضرورت پرداختن به آن از این جهت است که آسیب‌هایی که اعتیاد به افراد و خانواده‌ها و در کل به نسل بشر وارد می‌کند بسیار گسترده است. بنابراین بررسی و تحلیل اطلاعات در مورد مکان، نوع و تعداد جرم و همچنین بررسی اوضاع اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و... در محدوده‌های جرم‌خیز در سیاست‌گذاری و کنترل فضاهای آسیب‌پذیر شهری کمک شایانی خواهد کرد.

افزایش ارتکاب انواع جرایم و کجروی‌های اجتماعی از جمله مسائل و مشکلات پیچیده کلان‌شهرهاست. این موضوع از یک سو باعث افزایش هزینه‌های زندگی شهروندان و صرف بودجه‌های کلان دولتی و از سویی دیگر ضعف کارایی مدیران و دست‌اندرکاران انتظامی و قضایی می‌شود. نظام شهری فضاهایی است که نظارت و مدیریت اجتماعی بر آن کم است. مجتمع‌های آپارتمانی که غالباً ساکنان آنها مستأجر یا مهاجران‌اند، خیابان‌های پرتراکم و ساخت‌وسازهای نامناسب از جمله شرایط مکانی‌اند که در کنار عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حاکم بر محلات موجب افزایش جرایم می‌شوند. بی‌شک اگر شرایط مختلف اجتماعی، اقتصادی جرم و محیط زندگی مجرم به صورت عمیق بررسی شود، نتیجه شکلی دیگر به خود خواهد گرفت. چنانچه بتوان امکان جرم و فرصت‌های کجروی را از جنبه‌های مختلف مکانی-فضایی و اجتماعی از مجرم سلب کرد و یا آنها را کاهش داد و به حداقل رسانید، جامعه خیلی سریع‌تر راه سلامت را پیموده و نرخ تبهکاری به شکلی مؤثر کم خواهد

شد (زنگی‌آبادی و رحیمی نادر، ۱۳۸۹: ۱۸۱). به عبارتی دیگر توزیع جغرافیایی جرایم تحت تأثیر متغیرهای محل و زمان وقوع بزه، ویژگی‌های فرهنگی مجرم و قربانی بزه قرار دارد. تحقیقات نشان می‌دهد که در برخی از مکان‌های شهر به علت ساختار کالبدی ویژه و مشخصه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ساکنان و استفاده‌کنندگان این مکان‌ها، امکان و فرصت بزهکاری بیشتر است و به‌عکس در برخی از محدوده‌های شهری به دلیل وجود موانع و شرایط بازدارنده میزان بزهکاری اندک است. توجه به مکان، به عنوان عامل بی‌واسطه در وقوع جرم، در مقایسه با عوامل فردی یا ساختاری این امکان را محقق می‌سازد تا راهکارهای عملی‌تری برای پیشگیری از جرم بیان شود. از سوی دیگر تحلیل فضایی جرم در شهرها به شناسایی الگوهای رفتار مجرمانه، کشف کانون‌های جرم‌خیز و در نهایت به تغییر شرایط و کاهش فضاهای آسیب‌پذیر در برابر جرم و رفع نابهنجاری‌های شهری کمک می‌کند (کلانتری و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۳-۴۴).

مسئله جرایم مرتبط با مواد مخدر یکی از پیچیده‌ترین چالش‌هایی است که در حال حاضر جامعه ایران با آن مواجه است به طوری که از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون بیش از سه میلیون نفر در خصوص جرایم مواد مخدر دستگیر شده‌اند که دستگیری حدود ۲/۷ میلیون نفر از آنها طی پانزده سال اخیر بوده است. ۶۵ درصد از این تعداد را مصرف‌کنندگان و ۳۴ درصد آنها را عرضه‌کنندگان و مبادله‌کنندگان غیر قانونی مواد مخدر تشکیل می‌دهند. به علاوه افزایش جرایم مرتبط با مواد مخدر نشان می‌دهد که ایران با مسئله اجتماعی عمده‌ای مواجه است. تخمین‌های مبتنی بر گزارش‌های سازمان ملل نشان می‌دهد که ۱/۵ تا ۲ درصد (حدود ۱/۳ میلیون نفر) از جمعیت ایران با سوءمصرف مواد مخدر درگیری جدی دارند (عباسی، ۱۳۸۷: ۳-۴).

در بین شهرهای کشور، شهر تهران به عنوان پایتخت کشور و بزرگترین کلان‌شهر ایران به دلیل پیچیدگی‌های ساختاری و کارکردی و شرایط خاص کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی حاکم بر آن، با نرخ بالای بزهکاری‌های اجتماعی مواجه بوده و بالاترین سهم نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی را هم داراست. این مسائل موجب شده سهم قابل توجهی از بودجه نیروی انتظامی صرف حفظ ثبات و امنیت در این زمینه شود (نصیری و اعظمی، ۱۳۸۵: ۴۳). منطقه ۲ شهرداری تهران به عنوان یکی از بزرگترین مناطق شهرداری تهران با جمعیتی در حدود ۶۲۸۱۰۶ نفر و تراکم نسبی ۱۲۲/۰۷ نفر در هکتار در سال ۱۳۸۸،

دارای مسائلی چون مهاجرپذیری، تراکم ساختمانی، ناهمگونی و عدم انسجام اجتماعی و بافت فرسوده شامل بخش‌هایی از روستاهای درکه، اوین، طرشت، فرحزاد و قسمت‌های حاشیه‌نشین اسلام‌آباد، اسلام‌آباد جنوبی و جاویدآباد شرقی است. با توجه به موارد مطرح‌شده این نکته حائز اهمیت است که با وجود چنین ویژگی‌ها و خصوصیات، وضعیت پراکندگی فضایی جرایم مواد مخدر در نواحی مختلف منطقه ۲ چگونه است و آیا عامل خاصی از جمله تراکم جمعیت نقش مهمی در تمرکز یا عدم تمرکز جرایم مواد مخدر در نقاط مختلف این منطقه دارد.

اهداف پژوهش

۱. شناسایی مهمترین کانون‌های ارتکاب جرایم مواد مخدر در منطقه ۲ شهرداری تهران.
۲. بررسی و تحلیل عوامل کالبدی-فضایی مؤثر در بروز جرایم ارتكابی مواد مخدر در محدوده مورد مطالعه.

ضرورت پژوهش

در بررسی پدیده بزهکاری، صرف‌نظر از این که بزهکار کیست و چه انگیزه‌ای دارد و یا بزه‌دیده کیست، این موضوع مهم است که در برخی مکان‌ها و بعضی زمان‌ها میزان جرایم بیشتر است. مکان و زمان در میزان بزهکاری و ایجاد انگیزه برای گذار از اندیشه به عمل مجرمانه نقش دارد. اگر عوامل مهم و مؤثر در ایجاد فضاهای جرم‌خیز به نحو شایسته و مطلوب شناسایی و مدیریت شوند، می‌توان زمینه و امکان تحقق بسیاری از جرایم را کاهش داد. در این صورت می‌توان از یک سو وقوع بزه را کنترل کرد و از سوی دیگر عوامل تحریک‌کننده بزهکاری را به طور نسبی از بین برد. گستردگی محدوده‌های شهری و هزینه‌های فزاینده حفظ و برقراری امنیت و کنترل بزهکاری اجتماعی از دیگر ضروریات شناسایی مکان‌های مستعد ارتکاب جرم است.

سؤال‌های پژوهش

۱. پراکندگی فضایی جرایم مواد مخدر در سطح منطقه ۲ شهرداری تهران چگونه است؟

۲. آیا بین نوع کاربری و میزان جرایم ارتكابی مواد مخدر در منطقه ۲ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود دارد؟

پیشینه پژوهش

از جمله پژوهش‌های انجام گرفته در حوزه جغرافیای جرایم شهری می‌توان به مطالعات زیر اشاره کرد.

رابرت پارک بنیانگذار مکتب بوم‌شناسی انسانی، شهر را به مثابه آزمایشگاهی برای تحقیق و تفحص رفتار انسانی پیشنهاد می‌کند (افروغ، ۱۳۷۷: ۹۵). پاتریک گدس از دیگر افرادی است که در زمینه اکولوژی انسانی در سال ۱۹۲۰ به مطالعه شهر و نواحی اطراف آن پرداخت. ابرکرامی و جفرسون از جمله محققانی‌اند که مفاهیم اکولوژیکی را در تمامی زمینه‌های شهری به کار بردند و بر وابستگی انسانی و محیط شهری تأکید کردند. از دیگر پیروان این مکتب می‌توان به ارنست برگس اشاره کرد. وی متابولیسم اساسی شهر را در مفهوم تحرک جستجو می‌کرد و معتقد بود این امر سبب پدید آمدن فرایندهای چرخه‌ای و پیوسته از سازمان‌زدایی و تضادها و نیز انطباق‌ها و باز انطباق‌ها می‌شود که میان افراد، نهادها و فضاها در جریان است. بدین ترتیب در شهرها شاهد تفاوت‌هایی هستیم که گروه‌های مختلف را به وجود آورده‌اند. جدا شدن گروه‌های اجتماعی و اقتصادی از یکدیگر به آنها محل مشخصی در شهر می‌دهد و حاصل این فرایند شخصیت گرفتن پهنه‌های خاصی از شهر است و به همین دلیل افراد و فعالیت‌هایی را به خود جذب یا از خود دفع می‌کند. افراد بر اساس تقسیم اقتصادی مشاغل، طبقات اجتماعی و گروه‌های فرهنگی در شهر جای می‌گیرند و ممکن است موقعیت برخی از آنها با یکدیگر متعارض باشد. بنابراین برگس معتقد است مشکلات شهری از جمله انحرافات اجتماعی و بزهکاری جوانان را باید از خلال تبلورهای فضایی آنها تحلیل کرد (افروغ، ۱۳۷۷: ۱۸۸-۱۸۳).

جامعه‌شناسان مکتب شیکاگو به مطالعه رابطه بین ساخت فیزیکی شهر با نظام اخلاقی پرداختند و رابطه نرخ جرم و بزهکاری نظیر خودکشی، طلاق، فحشا و... را با فضای طبیعی درون شهر مطالعه کردند. هدف آنها درک تأثیر عوامل اجتماعی و بوم‌شناسی بر بی‌سازمانی اجتماعی و رفتار انحرافی بود (فکوهی، ۱۳۸۵). پژوهش‌های مکتب شیکاگو به برنامه‌ریزی اسکان شبانه‌روزی آن دسته از جوانان و نوجوانانی پرداخت که از مناطق مختلف شهر به

دادگاه ویژه این افراد ارجاع داده شده بودند. این مطالعات نشان داد که توزیع بزهکاران در اطراف و اکناف شهر با یک الگوی نظام‌دار تناسب دارد. نرخ‌های بزهکاری در بین افراد طبقه پایین در محلات قدیمی شهر در بالاترین حد امکان بود و در مناطق مرفه‌تر کاهش می‌یافت. همچنین، الگوی کاهش نرخ بزهکاری، به موازات افزایش فاصله از ساکنان محلات قدیمی شهر، در ارتباط با گروه‌های نژادی یا قومی ملاحظه شد (اکرز^۱، ۲۰۰۴: ۱۶۰-۱۵۹ به نقل از مشکینی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵). واژه مکان‌های جرم‌خیز برای اولین بار توسط شرمن^۲، گارتین^۳ و برگر^۴ به منظور تحلیل مکانی بزهکاری استفاده شد. این واژه به معنای مکان یا محدوده جغرافیایی است که میزان بزهکاری در آن بسیار بالاست. محدوده این مکان می‌تواند بخشی از یک شهر، محله، چند خیابان مجاور هم و حتی یک خانه یا مجتمع مسکونی باشد (کلانتری و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۴۸).

مرکز کاهش بزهکاری متعلق به وزارت کشور انگلستان، «کانون‌های جرم‌خیز» را این گونه تعریف می‌کند: ناحیه‌ای جغرافیایی که در آن وقوع بزه از حد متوسط بالاتر است و یا ناحیه‌ای که وقوع بزهکاری در آن در مقایسه با توزیع جرم در کل ناحیه متمرکزتر است. مطابق این تعریف «کانون‌های جرم‌خیز» محدوده‌های مشخص و معینی‌اند که سهم زیادی از کل جرایم در کل محدوده مورد مطالعه را در خود جای داده‌اند (کلانتری و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۴). برخی در تعریف مکان‌های جرم‌خیز، آن را معادل مکان‌های کوچک با تعداد جرم زیاد قابل پیش‌بینی، حداقل در یک دوره زمانی یک ساله دانسته‌اند. طبق این نظریه محدوده یا نقاط خاصی از شهر به دلیل وجود برخی عناصر کالبدی، اجتماعی و اقتصادی، نرخ جرم بالایی دارد. برخی گذرها و حواشی شهر نیز دارای این خصوصیت‌اند (جعفریان و شایسته‌زین، ۱۳۸۸: ۹۶-۹۷). بسیاری از صاحب‌نظران و از جمله طرفداران نظریه فعالیت روزمره، دلیل توزیع مکان‌های تمرکز بزهکاری در محدوده‌های خاص جغرافیایی را همگرایی و ترکیب سه عامل زیر دانسته‌اند که موجب شکل‌گیری کانون‌های جرم‌خیز می‌شوند: الف) وجود اهداف مجرمانه؛ ب) وجود بزهکارانی که انگیزه، توان و مهارت کافی برای انجام عمل مجرمانه را دارند؛ ج) نبود مراقبت و کنترل مناسب برای مقابله با اقدام مجرمانه از سوی مردم و مسئولان

-
1. Akers
 2. Sherman
 3. Gartin
 4. Buerger

(مشکینی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵). بنا بر تعریف مذکور، کانون جرم‌خیز محدوده‌ای است که میانگین وقوع بزهکاری در آن بیش از مناطق پیرامون است. این مکان می‌تواند به صورت یک خانه، گوشه خیابان، مغازه یا هر مکان دیگری باشد (شرمن و همکاران، ۱۹۸۹). در نقطه مقابل، برخی از اندیشمندان عامل اصلی شکل‌گیری کانون‌های جرم‌خیز را به این نکته مهم ربط می‌دهند که مجرمان همانند سایر مردم به زندگی و کار و تفریح در سطح شهر مشغول‌اند و در حین انجام امور روزمره، درصدد ارتکاب عمل مجرمانه‌اند و طبیعی است افراد یا اشیایی که در مجاورت محل کار یا زندگی و فعالیت این بزهکاران قرار دارند، بیشتر در معرض عمل بزهکارانه قرار می‌گیرند و به‌عکس افراد یا اموال یا به عبارت دیگر اهداف مجرمانه‌ای که در محدوده‌های دورتر واقع‌اند، کمتر در معرض اقدام مجرمانه این بزهکاران قرار دارند. بدین ترتیب محدوده‌های جرم‌خیز شهری عمدتاً در محل‌هایی شکل می‌گیرند که در مجاورت و نزدیکی محل سکونت یا فعالیت و یا تفریح بزهکاران قرار دارند (کلانتری و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۴).

به طور کلی در این مطالعات چگونگی پیدایش، کیفیت و نحوه پراکندگی اعمال مجرمانه در محدوده جغرافیایی شهر بررسی می‌شود و به کمک نمایش فضایی اعمال مجرمانه و تلفیق این اطلاعات با داده‌های مکانی محل ارتکاب جرایم و شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی مجرم و محل سکونت او امکان شناسایی کانون‌های جرم‌خیز و پیش‌بینی محل‌های احتمالی وقوع ناهنجاری در محدوده شهر فراهم می‌شود. در نهایت این اطلاعات به شکل مؤثری می‌تواند به کاهش میزان جرایم در سطح شهر و پیشگیری از بزهکاری و افزایش ایمنی کمک کند (کلانتری، ۱۳۸۰: ۶۴).

بیانلو و منصوریان (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان «رابطه تراکم جمعیت با میزان و نوع جرم» به بررسی رابطه عوامل جمعیت‌شناختی و بوم‌شناختی با نرخ جرایم و همچنین شناسایی نقاط جرم‌خیز و جرایم خاص هریک از مناطق هشت‌گانه شهر شیراز پرداخته‌اند. بر اساس نتایج این پژوهش، بیشترین میزان جرم در مناطقی از شهر شیراز به وقوع پیوسته که دارای بالاترین میزان تراکم جمعیت است و همچنین تحرک یا جابجایی‌های جمعیتی ناشی از وجود خانه‌های استیجاری زمینه‌های افزایش جرایم را فراهم ساخته است.

توکلی (۱۳۸۷) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «شناسایی و تحلیل فضایی کانون‌های جرم‌خیز شهر زنجان با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)» به بررسی

کانون‌های جرم‌خیز شهر زنجان پرداخت، نتیجه پژوهش وی نشان داد که مهم‌ترین کانون‌های جرم‌خیز زنجان در مناطق اسکان غیر رسمی واقع شده که جزو محدوده‌های پرازدحام و متراکم شهر است و ساختار کالبدی نامناسب با امکان کنترل کم دارد.

عباسی ورکی (۱۳۸۷) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «شناسایی و تحلیل فضایی کانون‌های جرم‌خیز شهر قزوین با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)، نمونه موردی: بزه قاچاق و سوء مصرف مواد مخدر در شهر قزوین» به بررسی کانون‌های جرم‌خیز مواد مخدر شهر قزوین پرداخت، نتیجه پژوهش وی نشان داد که مهم‌ترین کانون‌های جرم‌خیز شهر قزوین در هادی‌آباد، نواب و عمری محله واقع شده که جزو محلات پرازدحام و متراکم شهر، با ساختار کالبدی نامناسب و نظارت کم اجتماعی‌اند.

شاهیوندی و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان «تحلیلی بر توزیع فضایی جرایم در مناطق شهر اصفهان» به مطالعه نحوه توزیع فضایی اعمال مجرمانه و تأثیر عوامل محیطی و جمعیتی بر ارتکاب آنها در مناطق جغرافیایی شهر اصفهان پرداختند. نتایج نشان داد که بین متغیرهای زمان و مناطق وقوع جرم، تراکم جمعیت و تعداد جرایم رابطه معناداری وجود دارد. زنگی‌آبادی و رحیمی نادر (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل فضایی جرم در شهر کرج با استفاده از GIS» به ارزیابی شرایط مکانی شهر کرج در رفتار و فعالیت‌های غیر قانونی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که بین ارتکاب جرایم و ویژگی‌های محل وقوع جرم مثل تاریکی و خلوتی محیط ارتباط معناداری وجود دارد. به علاوه تراکم جمعیت و افزایش تعداد مهاجران به شهر کرج به عنوان عامل مؤثر در بروز جرم عمل می‌کند. این پدیده در مناطق حاشیه‌نشین شهر کرج سبب افزایش میزان جرایم شده است. کلاتری و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله خود با عنوان «بررسی جغرافیایی کانون‌های جرم‌خیز شهر زنجان، مطالعه موردی: جرایم مرتبط با مواد مخدر» به این نتایج رسیدند که توزیع فضایی جرایم مواد مخدر در شهر زنجان از الگوی متمرکز پیروی می‌کند و مهم‌ترین کانون جرایم مرتبط با مواد مخدر در شهر زنجان بر منطقه اسکان غیر رسمی بی‌سیم (نجف‌آباد) انطباق یافته است. این منطقه از نظر کالبدی و جمعیتی از محدوده‌های پرمسئله شهر زنجان است. از دیگر ویژگی‌های این منطقه نرخ بالای تراکم، محدودیت‌های زیاد از نظر سرانه خدماتی و تجهیزات و تأسیسات شهری است به گونه‌ای که بسیاری از کاربری‌های ضروری یا در این منطقه وجود ندارد یا با کمبود شدید مواجه است.

مبانی نظری پژوهش

گری^۱ در سده نوزدهم با بیان «قانون حرارتی تبهکاری» توانست بین شرایط محیط طبیعی و نوع جرم رابطه معناداری برقرار کند. او معتقد بود که در مناطق جنوب و به ویژه فصل گرم جرم و جنایات علیه اشخاص بیشتر رخ می‌دهد و در مناطق شمالی و به هنگام فصل سرما، تفوق با جرایم علیه اموال است. وی علاوه بر نظریه قانون حرارتی بزهکاری معتقد بود که فشارها، درجه حرارت، ملایمت بادها و باران در تبهکاری مؤثر است (کی‌نیا، ۱۳۷۳: ۴۶۹). از دیگر کسانی که با الهام از مطالعات و نگرش کتله به بررسی جرم و شرایط محیطی پرداخته‌اند، انریکو فری^۲ است. وی معتقد بود جرم نتیجه عوامل پیچیده و قاطع سرشت انسانی و محیط جغرافیایی اعم از محیط طبیعی یا انسانی است (کی‌نیا، ۱۳۷۳: ۴۷۶).

جغرافیای جرایم شهری به تحلیل فضایی نواحی و محلات شهری با رفتارهای اجتماعی، به ویژه ناهنجاری‌های رفتاری شهروندان می‌پردازد. تحلیل جغرافیایی و فضایی جرایم در حوزه‌های شهری از گرایش‌های نوین در برنامه‌ریزی شهری است که درصدد است تا با شناسایی مسائل و با تکیه بر ابزار و فناوری‌های نوین و جدید شهرسازی برای مقابله با ناهنجاری‌های اجتماعی و پیشگیری از وقوع رفتارهای مجرمانه، محیط‌های شهری را امن و سالم سازد. این موضوع که طی چند دهه اخیر در مطالعات جغرافیای شهری و جامعه‌شناسی شهری مورد توجه محققان قرار گرفته است، چارچوب مفهومی برای تحلیل فضایی و مکانی جرم و رابطه ناهنجاری‌ها با فضا و زمان را در محدوده شهرها تفسیر می‌کند. با توجه به تبیین عوامل جغرافیایی و کالبدی-فضایی مؤثر در بروز جرم، به نظریه‌های مکتب شیکاگو و قانون جرم‌خیز به عنوان مبانی نظری این پژوهش توجه شده است. از دیدگاه نظری، نگاه علمی به موضوع جرم در محیط شهری در مکتب جامعه‌شناسی شیکاگو ریشه دارد. دانشمندان مکتب جامعه‌شناسی شهری شیکاگو، با توجه به ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی مناطق مختلف شهر، جرایم را در محیط‌های شهری بررسی کردند. آنها بر این باور بودند که رفتار ساکنان شهری در قالب محیط‌های شهری قابل مطالعه است و ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی و کالبدی در جرم‌زایی منطقه تأثیر دارد (موسوی، ۱۳۷۸: ۹۲؛ تقوایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۱). از نظر این مکتب، شهر در آن واحد هم یک نظام پیچیده متشکل از افراد و نهادهای

1. Guerry

1. Ferri

وابسته به هم است و هم یک نظم اجتماعی است که علاوه بر پیدایش خرده فرهنگ‌ها و بیگانه‌گرایی، زمینه افزایش جرایم را فراهم می‌آورد. در این دیدگاه شهر همچون پهنه‌های جغرافیایی در نظر گرفته می‌شود که در آن همانند پدیده‌های گیاهی و حیوانی، تقسیم‌بندی‌های متفاوت و فرایندهایی چون تهاجم، همزیستی، جایگزینی، استیلا، رقابت و همگون‌سازی وجود دارد. انگیزه‌های اصلی این مکتب رشد سرسام‌آور جمعیت‌های شهری و ورود مهاجران و مشکلات آنها و به طور کلی معضلات روزافزون اجتماعی در شهرهاست (فکوهی، ۱۳۸۵: ۸۱).

علاوه بر نظریه‌های مرتبط با مکتب شیکاگو، مبانی نظریه‌ای این پژوهش جهت شناسایی نواحی جرم‌خیز و بیان راهکارهای اساسی در زمینه کاهش جرم بر نظریه کانون‌های جرم‌خیز^۱ متکی است. به طور قطع جرم به طور یکسان در سراسر شهر پخش نمی‌شود و نظریه کانون‌های جرم‌خیز در سال‌های گذشته توجه روزافزونی را به خود جلب کرده است (ناصر و فیشر^۲، ۱۹۹۳؛ لوپتن^۳، ۱۹۹۹).

کانون‌های جرم‌خیز

اصطلاح مکان‌های جرم‌خیز یا کانون‌های جرم‌خیز بیانگر مکانی با میزان بالای جرم است. محدوده این مکان بخشی از شهر، یک محله کوچک یا چند خیابان مجاور یکدیگر است و حتی ممکن است یک خانه یا مجتمع مسکونی باشد. تعریفی دیگر، این اصطلاح را معادل مکان‌های کوچک با تعداد جرم زیاد قابل پیش‌بینی، حداقل در یک دوره زمانی یکساله دانسته است (کلانتری، ۱۳۸۰: ۸۵). کلارک اصطلاح کانون‌های جرم‌خیز را محدوده‌ای می‌داند که در آن، نسبت به محدوده‌های دیگر، مردم برای درخواست کمک بیشتر با پلیس تماس می‌گیرند. از نظر او کانون‌های جرم‌خیز می‌توانند میزان جرایم محلی را افزایش دهند (فیلسون^۴ و ۱۹۹۸: ۱۵). ویزبرد و اک چهار مفهوم اساسی زیر را در شکل‌گیری کانون‌های جرم‌خیز مؤثر دانسته‌اند:

1. Hot spots
2. naser and fisher
3. lupton
4. Felson and Clark

الف) تسهیلات: امکانات و تسهیلات مناسب بزهکاری همچون مشروب‌فروشی، قمارخانه و برخی مجتمع‌های آپارتمانی در یک محدوده جغرافیایی باعث ترغیب و تشویق بزهکاران به انجام رفتار مجرمانه در این محدوده‌ها می‌شود. علاوه بر این، نوع و میزان بزهکاری بستگی به نوع افرادی دارد که به این مکان‌ها جذب می‌شوند.

ب) ویژگی‌های مکانی: مشخصاتی چون دسترسی راحت، نبود گشت و نگهبان، عدم مدیریت اصولی و در کنار آن وجود برخی امکانات، مجرمان را به جنایت در برخی مکان‌های خاص ترغیب می‌کند.

ج) اهداف مجرمانه: وجود اموال یا اشیایی که مطلوب بزهکاران است.

د) بزهکار: تعداد بیشتر بزهکاران و داشتن توانایی و انگیزه کافی برای عمل مجرمانه از دیگر عوامل مؤثر در شکل‌گیری کانون‌های جرم‌خیز است (اک و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۶۰). بنا بر موارد مذکور، مهم‌ترین الگوهای فضایی کانون‌های جرم‌خیز مکانی و زمانی به شرح زیر است (راتکلیف^۱، ۲۰۰۴: ۱۰):

۱. الگوی پراکنده: در این نوع نقاطی که کانون جرم را به وجود می‌آورند، در سرتاسر محدوده کانون گسترده شده‌اند و به صورت خوشه‌ای یا متمرکز نیستند. همانند خانه‌هایی که در سرتاسر محدوده مورد سرقت واقع شده‌اند که این امر به دلیل ویژگی‌های طراحی نامرغوب و نادرست این مکان‌هاست.

۲. الگوی خوشه‌ای: این نوع وقایع مجرمانه، کانون را به صورت خوشه‌ای در یک یا چند فضای ویژه در داخل محدوده کانون به وجود می‌آورد. برای مثال می‌توان استادیوم‌های ورزشی را ذکر کرد که ممکن است کانون شماری از جرایم مرتبط با وسایل نقلیه باشد.

۳. الگوی نقطه‌ای: این نوع ویژه از کانون جرم‌خیز بر یک مکان خاص بزهکاری انطباق می‌یابد. برای مثال، پارکینگ مراکز خرید در مرکز یک شهر شلوغ می‌تواند از این نوع باشد، در این جا همه رخدادهای بزهکاری در یک مکان ویژه به وجود می‌آید.

شکل ۱. انواع کانون‌های جرم‌خیز فضایی

منبع: راتکلیف، ۲۰۰۴: ۱۰

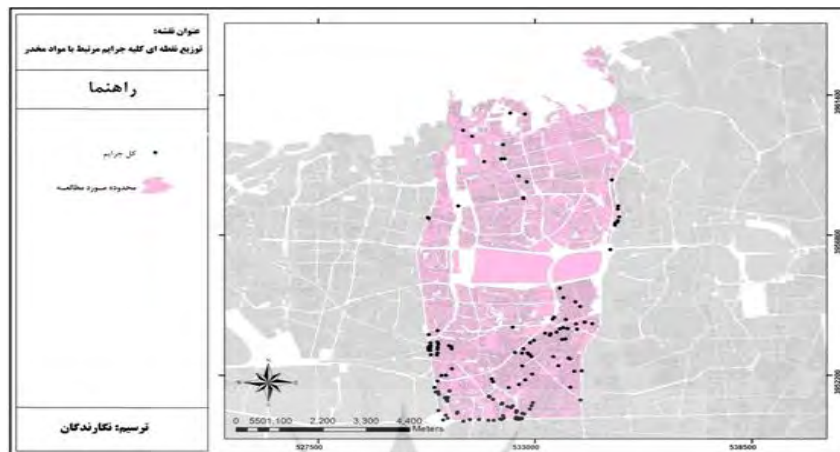
فرضیه‌های پژوهش

۱. به نظر می‌رسد بیشترین تمرکز فضایی جرایم مواد مخدر در سطح منطقه ۲ شهرداری تهران در نزدیکی میدان‌ها، تقاطع‌ها و حاشیه بزرگراه‌هاست.
۲. به نظر می‌رسد در مناطق با کاربری مسکونی و تجاری میزان ارتکاب به جرایم مواد مخدر بیشتر است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر پیمایشی است و از روش توصیفی-تحلیلی و تطبیقی نیز استفاده شده است. بدین صورت که در زمینه بررسی پراکندگی نوع و میزان جرایم در سطح منطقه ۲ شهر تهران از روش توصیفی و در تبیین عوامل مکانی-فضایی تأثیرگذار بر شکل‌گیری این جرایم در محدوده مورد مطالعه از روش اکتشافی-بوم‌شناسانه (رابطه جرم و محیط) استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش مجموع جرایمی است که از تاریخ ۱۳۸۷/۱/۱ تا ۱۳۸۷/۱۱/۱ در شهر تهران به وقوع پیوسته است. داده‌ها و اطلاعات از کلاتری‌ها و واحدهای اجرایی (پلیس آگاهی، معاونت مبارزه با مواد مخدر و معاونت آگاهی فرماندهی انتظامی استان تهران) استخراج شده است. از آنجا که محدوده مورد مطالعه منطقه ۲ شهرداری تهران و جرایم مرتبط با مواد مخدر است، این پژوهش درصدد شناسایی و تحلیل جغرافیایی جرایم مرتبط با مواد مخدر است که در این منطقه از تهران به وقوع پیوسته است. در دوره زمانی مذکور جرایم مرتبط با مواد مخدر در شهر تهران ۱۳۱۲ فقره معادل ۲۱/۸ درصد کل جرایم این شهر بوده است که ۱۷۰ فقره معادل ۱۲/۹۶ درصد آن در منطقه ۲ شهرداری تهران رخ داده است (نیروی انتظامی تهران بزرگ، ۱۳۸۷). در تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای ArcGis و Spss استفاده شده است.

شکل ۲. توزیع نقطه‌ای جرایم مرتبط با مواد مخدر در منطقه ۲ شهرداری تهران

تعاریف مفهومی

جرایم مرتبط با مواد مخدر: ماده مخدر، نامی عمومی برای انواع مختلفی از داروها و ترکیبات طبیعی و شیمیایی است که اغلب به دلیل احتمال ایجاد وابستگی به مصرف، جزو مواد اعتیادآور طبقه‌بندی می‌شوند و معمولاً خرید و فروش آن‌ها ممنوع است. در زیر به تفکیک، انواع مواد مخدر مورد بررسی در این مقاله تعریف و تشریح شده‌اند.

۱. جرایم خرید و فروش تریاک: فروش مواد مخدر که به موجب ماده یک قانون مبارزه با مواد مخدر و اصلاحیه بعدی آن جرم شناخته شده و در مواد ۴ و ۸ مجازات آن تعیین شده است، این مورد به معنی انتقال مالکیت و واگذاری مواد مخدر در قابل دریافت بهای آن به دیگری است.

تریاک: شیره منعقدشده تخمدان کال بوته خشخاش است که از نظر علمی به پاپاور معروف است. تریاک آماده مصرف، ماده‌ای است خمیری به رنگ قهوه‌ای که بر حسب نوع و منطقه کشت خشخاش و آب و هوای منطقه پرورش، از قهوه‌ای روشن تا تیره است. نام‌های دیگر آن افیون، اپیوم و تریاق است.

۲. جرایم خرید و فروش حشیش و گراس: بر اساس ماده چهار قانون مبارزه با مواد مخدر، هرکس بنگ، چرس، گراس، تریاک، شیره و سوخته تریاک را در کشور وارد، صادر، تولید، توزیع و یا خرید و فروش کند، با رعایت تناسب و با توجه به مقدار مواد مذکور به

مجازات محکوم می‌شود. همچنین بر اساس ماده ۵ قانون مذکور هرکس مواد مخدر مذکور در ماده ۴ را خرید، نگهداری، مخفی یا حمل کند با رعایت تناسب و با توجه به مقدار مواد به مجازات محکوم می‌شود.

حشیش: ماده‌ای به رنگ سبز تیره و گاهی قهوه‌ای مایل به سبز شبیه حنا که از گل، برگ و ساقه گیاه شاهدانه مؤنث و از ترشحات چسبنده آنها به صورت صمغ به دست می‌آید. حشیش حاوی ماده‌ای شیمیایی به نام T.H.C (تترا هیدرو کانا بینول) است. حشیش در طبقه‌بندی مواد مخدر، جزو مواد توهم‌زای طبیعی است.

گراس: در زبان انگلیسی به معنی علف است و در اصطلاح همان بنگ و ماری‌جواناست. برگ‌های بوته شاهدانه را که مثل علف است جمع‌آوری و مانند سیگار مصرف می‌کنند، گاهی هم آن را مثل چای دم می‌کنند و می‌خورند.

۳. خرید و فروش هروئین و کوکائین: هروئین از کلمه هیروس یا هیرو به معنی مرد قهرمان گرفته شده است. البته این کلمه به معنی زن قهرمان، زن برجسته، زنی که خدمات بزرگی به عالم بشریت کرده و زن ایده‌آل نیز اطلاق می‌شود. هروئین یکی از ترکیبات مرفین است که با عمل استیلایسون به دست می‌آید. این ماده به رنگ سفید مایل به کرم دارای طعمی تلخ و بی‌بوست که پس از مدتی نگهداری بوی ترشی و سرکه می‌دهد. کوکائین، یکی از مواد مخدر توان‌افزای طبیعی است که از برگ کوکا تهیه می‌شود. کشورهای بولیوی، کلمبیا و پرو بزرگترین محل رشد و نمو کوکا به شمار می‌روند. نخستین بار بومیان کشور «پرو» از برگ این درخت برای تسکین درد و رفع خستگی استفاده کردند. اعتیاد به این ماده جنبه روانی دارد.

۴. خرید و فروش مواد مخدر صنعتی و شیمیایی: متادون، نوعی ماده مخدر مصنوعی است که در جنگ جهانی دوم به علت کمبود مرفین برای تسکین مجروحان توسط آلمانی‌ها ساخته شد. در حقیقت متادون داروی برطرف‌کننده درد است که برای تسکین سرفه هم از آن استفاده می‌کنند. گرچه متادون خود نوعی ماده اعتیادآورنده قوی است به عنوان نوعی داروی پزشکی برای ترک و معالجه معتادان به تریاک، هروئین و مرفین استفاده می‌شود. آثار دارویی آن تا حدی شبیه به مرفین بوده با این تفاوت که پس از مصرف، مدت بیشتری طول می‌کشد تا آثار آن ظاهر شود و به مدت طولانی‌تری در بدن باقی می‌ماند.

کراک: مشتقی از کوکائین است که جنبه اعتیادآوری آن بسیار زیاد و آثار جانبی آن دهشتناک است. کراک، کوکائینی است که دستکاری شده و غالباً با پپ‌های شیشه‌ای دود

می‌شود. برای معتاد شدن به کراک فقط چند پیپ کراک کفایت می‌کند. خیلی از افراد خیال می‌کنند که کراک چیزی در حد قرص‌های روان‌گردان و اکستازی است، به همین دلیل از مصرف آن وحشت ندارند و این شروع و علت فاجعه است. کراک خطرناک‌ترین ماده اعتیادآوری است که تاکنون به بازار آمده است. این ماده به حدی وابستگی‌آور است که یک بار مصرف آن فرد را معتاد می‌کند.

آمفتامین: گروه وسیعی از داروهای محرک‌کننده (توان‌افزا) اند که باعث تحریک و فعالیت سلسله‌اعصاب مرکزی می‌شوند و به اشکال قرص، کپسول، پودر و مایع وجود دارند. شیشه: اولین بار مت‌امفتامین در سال ۱۸۹۳ در کشور ژاپن از ماده‌ای به نام افرین ساخته شد که بعدها در جنگ جهانی دوم با نام دیگری، مورد استفاده اعضای ارتش آلمان از بالاترین تا پست‌ترین رده قرار می‌گرفت و نیز به صورت شکلات برای افزایش هوشیاری بین خلبانان نیروی هوایی توزیع می‌شد. جالب است بدانید پزشک اختصاصی آدلف هیتلر از سال ۱۹۴۲ تا زمان مرگ او برای جلوگیری از افسردگی و رفع خستگی روزانه، میزان مشخصی مت به هیتلر تزریق می‌کرد، این احتمال وجود دارد که بروز علائمی شبیه پارکینسون در سال‌های آخر زندگی او (هیتلر) به واسطه مصرف این ماده مخدر بوده باشد.

تعاریف عملیاتی

الف) آزمون ضریب همبستگی پیرسون: سرکارل پیرسون ضریب همبستگی پیرسون را که به نام‌های ضریب همبستگی گشتاوری و یا ضریب همبستگی مرتبه صفر نیز معروف است، معرفی کرده است. این ضریب به منظور تعیین میزان، نوع و جهت رابطه دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی و یا یک متغیر فاصله‌ای و یک متغیر نسبی به کار برده می‌شود. چندین روش محاسباتی معادل را می‌توان برای محاسبه این ضریب تعریف کرد. ضریب همبستگی پیرسون بین ۱- و ۱ تغییر می‌کند. اگر r مساوی با ۱ باشد بیانگر رابطه مستقیم کامل بین دو متغیر است، رابطه مستقیم یا مثبت به این معناست که اگر یکی از متغیرها افزایش (کاهش) یابد، دیگری نیز افزایش (کاهش) می‌یابد مانند رابطه میزان ساعات مطالعه در روز و معدل محصلان. r مساوی با ۱- نیز رابطه معکوس کامل بین دو متغیر را نشان می‌دهد. رابطه معکوس یا منفی نشان می‌دهد که اگر یک متغیر افزایش یابد متغیر دیگر کاهش می‌یابد و بالعکس. زمانی که ضریب همبستگی برابر صفر است گویای آن است که بین دو متغیر رابطه خطی وجود ندارد.

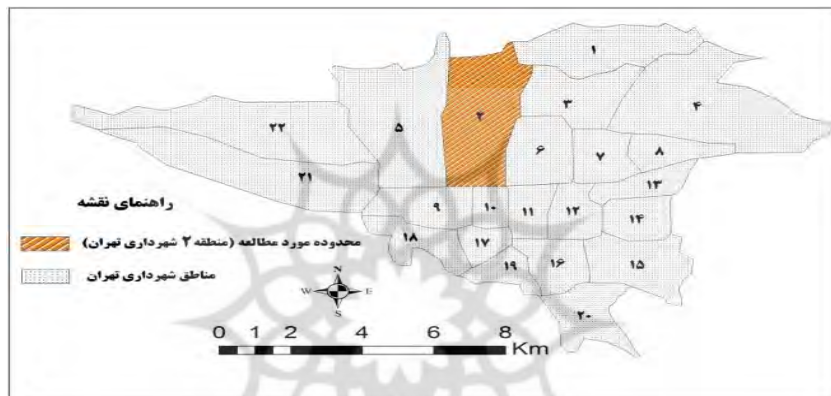
ب) آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن: ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن توسط چارلز اسپیرمن (۱۹۴۵-۱۸۶۳) روانشناس و آماردان انگلیسی در سال ۱۹۰۴ معرفی شد. این ضریب میزان همبستگی میان دو متغیر ترتیبی را نشان می‌دهد و به عبارت دیگر متناظر ناپارامتری ضریب همبستگی پیرسون است. در این ضریب همبستگی به جای استفاده از مقادیر متغیرها از رتبه‌های آنان استفاده می‌شود.

قلمرو پژوهش

منطقه ۲ شهرداری تهران به عنوان یکی از مناطق ۲۲ گانه تهران کارکرد شهری دارد. این منطقه به عنوان یکی از مناطق بزرگ شهرداری تهران از شمال به دامنه‌های جنوبی رشته‌کوه البرز و از جنوب به خیابان انقلاب منتهی می‌شود. محدوده مذکور از شمال به ارتفاعات جنوبی، از غرب به منطقه ۵، از جنوب به مناطق ۹ و ۱۰ و از شرق به مناطق ۱، ۳ و ۶ محدود می‌شود. جمعیت منطقه ۲ شهرداری تهران در سال ۱۳۷۵ برابر با ۲۴۹۶۷۶ نفر بوده است و در سال ۱۳۸۵ به ۳۲۲۷۵۸ نفر رسید که بیانگر رشد مثبت جمعیت (۲/۷) و مهاجرپذیری این منطقه است. کل خانوار ساکن در این منطقه ۱۸۲۸۹۴ خانوار است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵-۱۳۶۵). روند شکل‌گیری بخش اعظم منطقه ۲ شهرداری تهران طی ۵ دهه گذشته صورت گرفته است و طی این سال‌ها با افزایش نرخ رشد سالانه جمعیت تا مرز ۵/۸۸ درصد (طی سال‌های ۷۵-۵۹) نیز مواجه بوده است. این منطقه که در ابتدای شکل‌گیری به عنوان منطقه ییلاقی سکونت و خوش آب و هوا استفاده می‌شد به تدریج به سمت حوزه سکونت برای جمعیت رو به رشد تهران پیش رفته است. در مرحله بعد و به مرور زمان به دلیل ایجاد زیرساخت‌های نوین و گسترده، وجود قطعات بزرگ، ارزانی زمین، تمرکز فوق‌العاده فعالیت‌ها در مرکز شهر، نزدیکی منطقه به مرکز ثقل شهر و نیاز به توسعه ساختارهای اصلی فعالیت‌ها، به پذیرش استقرار برخی فعالیت‌های فرامنطقه‌ای، شهری و فراشهری گردن نهاد. ایده‌های مربوط به طرح‌های توسعه تهران از جمله طرح ساماندهی نیز در گسترش این فعالیت‌ها در منطقه مؤثر بوده است. این مشخصات و شرایط مناسب جغرافیایی و اکولوژیک زمینه مناسبی را برای توسعه جمعیت ساکن در منطقه ایجاد کرده است. مطابق آمارهای رسمی، جمعیت منطقه در فاصله دو آمارگیری بیش از دو برابر شده است (از ۲۲۰۷۴۰ نفر در سال ۱۳۵۹ به ۴۵۸۰۸۹ نفر در سال ۱۳۷۵) (مهندسین مشاور سراوند، ۱۳۶۴: ۱). مطالعات نشان می‌دهد که تراکم جمعیت منطقه ۲

شهرداری تهران از ۴۶/۹ نفر در هکتار در سال ۱۳۶۹ به ۱۰۵/۷۳ نفر در هکتار در سال ۱۳۸۵ رسیده است. منطقه ۲ شهرداری تهران با ۳۲۲۷۵۸ نفر جمعیت و مساحتی در حدود ۵۰۰۰ هکتار (۴۹۵۶۴۰۹۰ متر مربع) یکی از مناطق کم تراکم شهرداری تهران است. تراکم این منطقه در حدود ۱۰۵,۷۳ در هکتار است که در مقایسه با میزان متناظر آن در شهر تهران (۱۱۷,۵۸) رقم کمتری است.

شکل ۳. محدوده مورد مطالعه

سازمان فضایی منطقه ۲ شهرداری تهران تا حدودی بر مرکزیت هندسی تهران واقع شده است. عناصر ساختاری مهمی نظیر بزرگراه‌های همت و رسالت که مقیاس شهری دارند از آن می‌گذرند. اهمیت کارکردی و ساختاری این قطعه از بزرگراه‌ها در بافت شهری منطقه مورد نظر چندان تعریف شده نیست. پارک جنگلی پردیسان بر مرکزیت هندسی قلمرو منطقه قرار گرفته است، همچنین اشراف منطقه بر قلمرو و بخش قابل توجهی از تهران و وجود عناصر مسلطی نظیر برج میلاد، ویژگی‌های آن را برای مرکزیت منطقه تشدید می‌کند. البته مقیاس کلان مجموع عوامل متشکله این هسته، فراتر از منطقه، قابلیت‌های آن را جهت شکل‌دهی به یکی از مراکز عمده شهر تهران خاطر نشان می‌سازد. وجود محدوده یا شهرک‌هایی با ویژگی‌های همگن نظیر گیشا، ژاندارمری، شهرک غرب و... به شکل‌گیری مجموعه‌هایی با هویت‌های مستقل منجر شده است (کل‌های کوچک‌تر). همجواری کل‌های مزبور با شریان‌های ساختاری مهمی (در مقیاس شهری) نظیر همت و رسالت و نیز مرکزیت قلمرو مورد بحث (پارک پردیسان) حائز اهمیت زیادی است. ارتفاعات شمالی، بزرگراه‌های چمران و اشرافی

اصفهانی در غرب و شرق و خیابان و میدان آزادی در جنوب، محدوده منطقه را به صورت مشخصی تعریف کرده است (بررسی مسائل توسعه شهری تهران: ۱۳۸۲، ۴۵). بر مبنای طرح تفصیلی و ساختاری راهبردی شهرداری تهران منطقه ۲ به ۹ ناحیه تقسیم شده است.

داده‌ها و یافته‌های پژوهش

طبق تعریف سازمان بهداشت جهانی هر ماده‌ای که پس از وارد شدن به درون بدن بتواند بر یک یا چند عملکرد بدن تأثیر بگذارد ماده مخدر است. مجموع جرایم مرتبط با جرم مواد مخدر در این پژوهش به ۵ دسته طبقه‌بندی شده‌اند. همان طور که در جدول ۴ مشاهده می‌کنید، جرایم خرید و فروش تریاک، سایر مواد، خرید و فروش مواد صنعتی و شیمیایی به ترتیب با ۴۱۵ فقره (۳۱/۶۳ درصد)، ۵۲۹ فقره (۴۰/۳۲ درصد) و ۲۱۹ فقره (۸/۲۴ درصد) بیشترین فراوانی را در بین جرایم مرتبط با مواد مخدر در شهر تهران دارند. همچنین خرید و فروش حشیش و گراس با ۱۰۳ فقره (۷/۸۵ درصد) و خرید و فروش هروئین و کوکائین ۴۶ فقره (۳/۵۱ درصد) در رتبه‌های بعدی قرار دارند (نیروی انتظامی تهران بزرگ، ۱۳۸۷).

جدول ۱. جرایم مرتبط با مواد مخدر در شهر تهران

نوع جرم	فراوانی	درصد
تریاک	۴۱۵	۳۱/۶۳
حشیش و گراس	۱۰۳	۷/۸۵
هروئین و کوکائین	۴۶	۳/۵۱
مواد مخدر شیمیایی و صنعتی	۲۱۹	۱۶/۶۹
سایر مواد	۵۲۹	۴۰/۳۲
مجموع	۱۳۱۲	۱۰۰

منبع: نیروی انتظامی تهران بزرگ، ۱۳۸۷

از میان ۱۳۱۲ فقره جرم ارتكابی مرتبط با مواد مخدر در شهر تهران در محدوده زمانی مورد مطالعه، ۱۷۰ فقره (۱۲/۹۶ درصد) در منطقه ۲ شهرداری تهران به وقوع پیوسته است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که جرایم خرید و فروش تریاک، سایر مواد و خرید و فروش مواد صنعتی و شیمیایی به ترتیب با ۷۹ (۴۶/۴۷ درصد)، ۶۸ (۴۰ درصد) و ۱۴ فقره (۱/۲۴ درصد) در بین جرایم ارتكابی در شهر تهران بیشترین فراوانی را دارند. همچنین خرید و فروش

هروئین و کوکائین با ۹ فقره (۳/۵۳ درصد) و خرید و فروش حشیش و گراس با ۳ فقره (۱/۷۶ درصد) در رتبه‌های بعدی قرار دارند (جدول ۲).

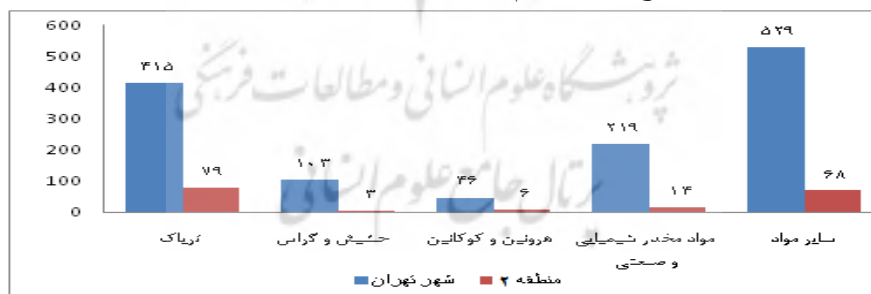
جدول ۲. جرایم ارتكابی در منطقه ۲ و مقایسه آن با شهر تهران

نوع جرم	فراوانی	درصد	درصد از کل شهر
ترياك	۷۹	۴۶/۴۷	۱۹/۰۴
حشيش و گراس	۳	۱/۷۶	۲/۹۱
هروئین و کوکائین	۶	۳/۵۳	۱۳/۰۴
مواد مخدر شیمیایی و صنعتی	۱۴	۸/۲۴	۶/۳۹
سایر مواد	۶۸	۴۰	۱۲/۸۵
مجموع	۱۷۰	۱۰۰	۱۲/۹۶

منبع: نیروی انتظامی تهران بزرگ، ۱۳۸۷

مقایسه نوع و میزان جرایم ارتكابی مواد مخدر در منطقه ۲ و شهر تهران نشان می‌دهد ۱۲/۹۶ درصد کل جرایم ارتكابی مواد مخدر در سطح شهر تهران در منطقه ۲ رخ داده است. بیشترین میزان جرایم ارتكابی در منطقه ۲ شهرداری تهران مربوط به جرایم مرتبط با تریاک و هروئین و کوکائین است. ۷۹ فقره معادل ۱۹/۰۴ درصد جرایم مربوط به تریاک و ۶ فقره معادل ۱۳/۰۴ درصد جرایم مربوط به هروئین و کوکائین شهر تهران در منطقه ۲ شهرداری است.

شکل ۴. نوع و میزان جرایم ارتكابی منطقه ۲ و مقایسه آن با شهر تهران

منبع: داده‌های سازمان ناجا و محاسبات نگارنده

توزیع فضایی نوع و میزان بزهکاری بر اساس عناصر خاص کالبدی منطقه ۲ شهرداری تهران

به منظور تشریح توزیع فضایی محل وقوع جرایم در کاربری‌ها و عناصر کالبدی خاص منطقه ۲ شهرداری تهران و با در نظر گرفتن تحلیل توزیعی- نقطه‌ای نقاط جرم‌خیز، مهم‌ترین هسته‌های وقوع جرایم در این منطقه بر اساس عناصر خاص کالبدی منطقه به شرح زیر است:

الف) میدان‌ها: میدان‌های اصلی منطقه و خیابان‌های مجاور آن، که محل تلاقی با این میدان‌هاست و در طول شبانه‌روز مملو از جمعیت است و جزو نقاط پرتراکم و شلوغ منطقه به شمار می‌رود مکان‌های مناسبی برای ارتکاب بزه هستند. میدان صادقیه دوم و اول، میدان سما و میدان آزادی از جمله میدان‌های منطقه ۲ شهرداری تهرانند که مجموع جرایم مرتبط با مواد مخدر در آنها و یا پیرامون آنها اتفاق افتاده است.

ب) بزرگراه، معابر و تقاطع‌ها: تعداد قابل توجهی از جرایم مواد مخدر در خیابان‌های اصلی و در برخی تقاطع‌های منطقه ۲ رخ داده است. حواشی بزرگراه صالحی، بزرگراه‌های یادگار امام و شهید تیموری، بزرگراه ستارخان، بزرگراه شیخ فضل‌الله نوری، تقاطع کوچه‌های مهتاب و سپیده با اتوبان چمران در نیمه جنوبی منطقه ۲، تقاطع خیابان آزادی و بزرگراه یادگار امام، تقاطع بزرگراه ستارخان و تهران ویلا و تقاطع کوچه ۴ با بزرگراه جلال آل احمد و زیر پل گیشا، خیابان شادمهر، خیابان تهران ویلا، کوچه‌های پیرامون آن، کوچه ولی‌خانی، کوچه‌های باغبان و سحر از جمله مکان‌های جرم‌خیز به شمار می‌روند.

ج) ایستگاه‌های مترو و پایانه‌ها: طبق بررسی انجام شده، محل‌های ورود و خروج و پیاده شدن مسافران منطقه ۲ کانون‌های مهم بزهکاری و مستعد ارتکاب جرم در این منطقه به شمار می‌روند. ایستگاه آزادی و دکتر حبیب‌الله واقع در خیابان آزادی و ایستگاه صادقیه در پیرامون فلکه دوم صادقیه از مهمترین این ایستگاه‌ها هستند. همچنین پایانه برون‌شهری غرب و درون‌شهری میدان آزادی و صادقیه از مهمترین مکان‌های جرم‌خیز منطقه ۲ شهرداری تهران‌اند.

د) محدوده‌های مسکونی، تجاری و اداری: میزان قابل توجهی از جرایم بررسی‌شده (۷۹ فقره معادل ۴۶/۴۷ درصد کل جرایم) و (۲۰ فقره معادل ۱۱/۷۶ درصد کل جرایم) در مجاورت کاربری‌های مسکونی و تجاری واقع در منطقه ۲ رخ داده است. در نواحی ۵، ۶ و ۳ بیشترین تعداد جرایم رخ داده است به گونه‌ای که در این نواحی در محدوده زمانی پژوهش ۹۹ فقره جرم معادل ۵۹/۲ درصد کل جرایم اتفاق افتاده است.

ه) کاربری‌های تفریحی و محل گذران اوقات فراغت: پارک‌ها، فضاهای سبز و برخی کاربری‌های تفریحی منطقه ۲ شهرداری تهران از طرف برخی افراد بزهکار مناسب ارتکاب جرم تشخیص داده شده‌اند. از جمله مهم‌ترین این محدوده‌ها می‌توان پارک استقلال، پارک واقع در خیابان شادمهر، مجموعه فضای سبز شهرآرا، میدان آزادی و فضای سبز پیرامون آن و خیابان‌های اطراف پارک شهر را نام برد.

تحلیل رابطه وقوع جرم با نوع و میزان کاربری‌ها در منطقه ۲ شهرداری تهران

بررسی جدول ۳ حاکی از این است که ۴۷/۴۵ درصد مساحت منطقه ۲ شهرداری تهران را فضاهای مسکونی تشکیل می‌دهد که ۸۷/۶۴ درصد کل کاربری‌ها را به خود اختصاص داده است. در مرتبه بعدی کاربری فضای سبز با ۱۹/۲۸ درصد از مساحت کل کاربری، ۱/۵۷ درصد از تعداد کل کاربری‌ها را دارد. بعد از کاربری فضای سبز، کاربری خدمات شهری (کلیه خدمات آموزشی، بهداشتی، ورزشی و... غیر از تجاری و اداری) با ۱۲/۵۲ درصد از مساحت کل کاربری‌ها و ۳/۶۳ درصد از تعداد کاربری‌ها قرار دارد. در ضمن کاربری‌های نظامی، صنعتی و کارگاهی و حمل‌ونقل و انبارداری به ترتیب با ۰/۴۶، ۰/۸۳ و ۰/۴۶ درصد از مساحت منطقه ۲ شهرداری تهران کمترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۵).

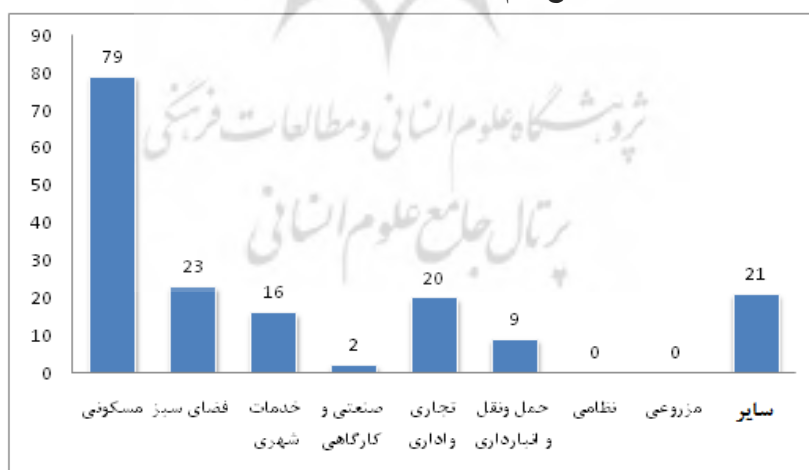
جدول ۳. فراوانی وقوع جرایم در انواع کاربری منطقه ۲ شهرداری تهران

نوع کاربری	تعداد	درصد	مساحت	درصد	تعداد جرایم	درصد جرایم
مسکونی	۴۶۹۹۲	۸۷/۶۴	۱۴۸۰۳۳۳۶	۴۷/۴۵	۷۹	۴۶/۴۷
فضای سبز	۸۴۶	۱/۵۷	۶۰۱۵۲۶۶	۱۹/۲۸	۲۳	۱۳/۵۳
خدمات شهری	۱۹۴۷	۳/۶۳	۳۹۰۷۲۷۵	۱۲/۵۲	۱۶	۹/۴۱
صنعتی و کارگاهی	۱۱۷	۰/۲۲	۱۴۳۸۰۲/۱	۰/۴۶	۲	۱/۱۸
تجاری و اداری	۸۸۸	۱/۶۶	۱۰۷۵۲۲۰	۳/۴۵	۲۰	۱۱/۷۶
حمل‌ونقل و انبارداری	۷۴	۰/۱۴	۲۶۰۱۱۶/۷	۰/۸۳	۹	۵/۲۹
نظامی	۹	۰/۰۲	۱۲۱۵۰/۳۹	۰/۰۴	۰	۰/۰۰
مزروعی	۳۰۲	۰/۵۶	۱۱۲۱۰۳۳	۳/۵۹	۰	۰/۰۰
سایر کاربری‌ها	۲۴۴۲	۴/۵۵	۳۸۶۱۵۴۰	۱۲/۳۸	۲۱	۱۲/۳۵
جمع	۵۳۶۱۷	۱۰۰	۳۱۱۹۹۷۳۹	۱۰۰	۱۷۰	۱۰۰

منبع: داده‌های شهرداری، سازمان ناجا و محاسبات نگارنده

با توجه به بررسی کاربری‌های موجود در منطقه ۲ شهرداری تهران و فراوانی و درصد وقوع جرایم مرتبط با مواد مخدر در هر کدام از آنها (جدول ۵) موارد زیر قابل تأمل بیشتری است: کاربری مسکونی ۴۷/۴۵ درصد از مساحت کل شهر را دربرگرفته و در عین حال بیشترین فراوانی وقوع جرایم مرتبط با مواد مخدر با ۷۹ فقره جرم معادل ۴۶/۴۷ درصد از کل جرایم منطقه مورد بررسی را دارد. کاربری فضای سبز که ۱۹/۲۸ درصد از مساحت منطقه را در بر گرفته است با ۲۳ فقره جرم معادل ۱۳/۵۳ درصد در مرتبه بعدی قرار دارد. کاربری سایر که ۱۲/۳۸ درصد از مساحت منطقه را دربرگرفته است با ۲۱ فقره جرم معادل ۱۲/۳۵ درصد قرار دارد. همچنین کاربری تجاری و اداری که ۳/۴۵ درصد از مساحت منطقه را دربرگرفته است با ۲۰ فقره جرم معادل ۱۱/۷۶ درصد بیشترین میزان جرم را، به نسبت مساحت خود، دارد. سپس کاربری خدمات شهری با ۱۲/۵۲ درصد از مساحت منطقه و فراوانی وقوع جرم با ۱۶ فقره معادل ۹/۴۱ درصد، کاربری حمل و نقل و انبارداری با ۳/۴۵ درصد مساحت و فراوانی وقوع جرم با ۹ فقره معادل ۵/۲۹ و کاربری صنعتی و کارگاهی با ۰/۴۶ درصد از مساحت منطقه و فراوانی وقوع جرم با ۲ فقره معادل ۱/۱۸ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. شایان ذکر است که در کاربری‌های نظامی و مزروعی هیچ جرمی رخ نداده است (شکل ۵).

شکل ۵. فراوانی وقوع جرم در کاربری‌های مختلف منطقه ۲ شهرداری تهران

منبع: داده‌های شهرداری، سازمان ناجا و محاسبات نگارنده

نتیجه تطبیق این آمار با فراوانی وقوع جرایم مواد مخدر در کاربری‌های موجود در سطح منطقه حاکی از آن است که به ترتیب کاربری‌های مسکونی، فضای سبز، سایر، تجاری و اداری، خدمات شهری، حمل و نقل و انبارداری بیشترین درصد وقوع جرایم را داشته‌اند. برای بررسی رابطه نوع و ترکیب کاربری اراضی و تعداد جرم از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. نتیجه آزمون اسپیرمن نشان داد که با توجه به مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن (۰/۸۲۸) با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ رابطه آماری معناداری بین متغیر نوع کاربری و جرایم ارتكابی در منطقه ۲ شهرداری تهران وجود دارد. بدین شرح که بین متغیر کاربری و جرایم مواد مخدر رابطه مثبت قوی برقرار است، یعنی با افزایش کاربری‌ها به ویژه کاربری مسکونی و فضای سبز تعداد جرایم مواد مخدر افزایش می‌یابد.

جدول ۴. ضریب همبستگی اسپیرمن بین تعداد کاربری‌ها با تعداد جرایم مواد مخدر در منطقه ۲ شهرداری

تهران

spearman's rho		تعداد کاربری‌ها	تعداد جرایم
تعداد کاربری‌ها	Correlation Coefficient	۱,۰۰۰	۰,۸۲۸**
	Sig. (2-tailed)	.	۰,۰۰۰
	N	۹	۹
تعداد جرایم	Correlation Coefficient	۰,۸۲۸**	۱,۰۰۰
	Sig. (2-tailed)	۰,۰۰۰	.
	N	۹	۹

رابطه تراکم جمعیت و میزان جرایم ارتكابی مواد مخدر در منطقه ۲ شهرداری تهران به منظور بررسی رابطه وقوع بزهکاری و تراکم جمعیت در منطقه ۲ شهرداری تهران وقایع مجرمانه در ۹ ناحیه این منطقه، طبق تقسیمات شهرداری، بررسی شد. با توجه به جدول ۵ نواحی ۵، ۶، ۲ و ۳ محدوده‌های اصلی تمرکز جرایم مرتبط با مواد مخدر در منطقه ۲ شهر تهرانند. از میان نواحی مذکور ناحیه‌های ۵، ۶ و ۳ بالاترین تراکم را در میان نواحی نامبرده دارد (جدول ۵).

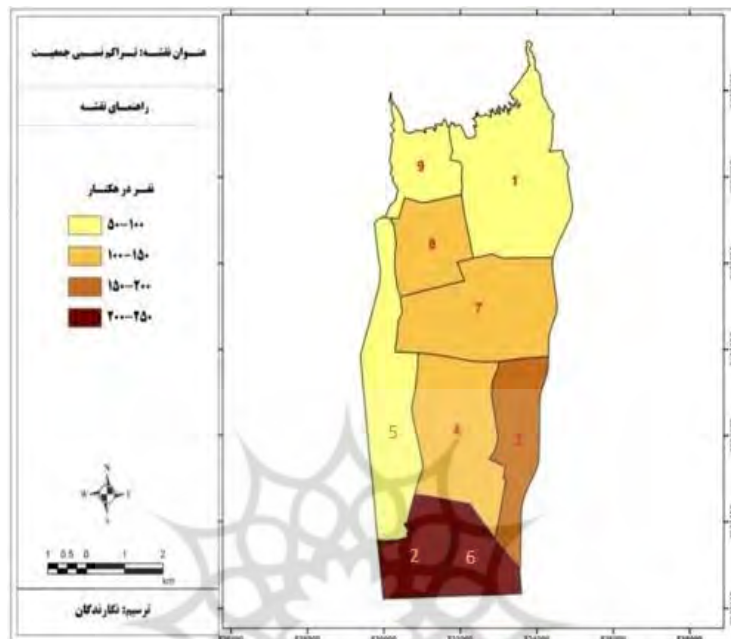
جدول ۵. جمعیت، مساحت، تراکم نسبی و تعداد جرم در نواحی منطقه ۲ شهرداری تهران

نواحی	جمعیت	مساحت	تراکم نسبی	تعداد جرایم
۱	۵۷۶۵۱	۹۴۸/۶۹	۶۰/۷۷	۲
۲	۴۸۶۷۱	۷۱۱/۱۱	۶۸/۴۴	۳۲
۳	۵۲۶۲۱	۴۳۴/۰۰	۱۲۱/۲۵	۱۹
۴	۶۶۱۷۷	۷۲۸/۹۶	۹۰/۷۸	۱۷
۵	۶۶۳۲۶	۳۶۶/۸	۱۸۰/۸۲	۲۵
۶	۵۶۰۳۶	۲۷۰/۸۶	۲۰۶/۸۸	۵۵
۷	۶۸۰۳۸	۸۱۷/۰۶	۸۳/۲۷	۱۱
۸	۳۴۰۲۶	۳۷۷/۲۳	۹۰/۲۰	۶
۹	۱۳۶۲۳	۳۰۱/۷۰	۴۵/۱۵	۳
منطقه ۲	۵۴۸۵۰۰	۴۹۵۶/۴۱	۱۱۰/۶۶	۱۷۰

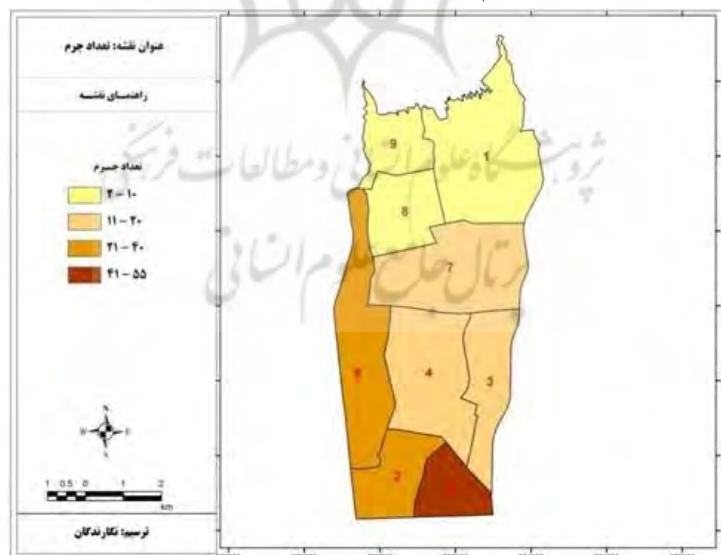
منبع: داده‌های مرکز آمار، سازمان ناچا و محاسبات نگارنده

در شکل‌های ۶ و ۷ ناحیه‌های پرتراکم از نظر جمعیت و محل قرارگیری کانون‌های جرم‌خیز در سطح منطقه ۲ شهرداری تهران نشان داده شده است و نقشه‌های مذکور حاکی از این است که بین عامل تراکم جمعیت ساکن و وقوع بزهکاری و شکل‌گیری کانون‌های تمرکز جرایم رابطه وجود دارد. این موضوع از این نکته مهم ناشی شده است که جمعیت ساکن در نواحی جرم‌خیز منطقه ۲ به نسبت سایر کاربری‌ها و فعالیت‌های این نواحی قابل توجه است و همچنین این منطقه از تهران در طول روز به دلیل اینکه منطقه ارتباطی تهران- کرج از طریق خطوط مترو و صادقیه و آزادی است، جمعیت قابل توجهی را جذب می‌کند و پذیرای حجم وسیعی از مراجعه‌کنندگان است، افرادی که بیشتر با اهداف اشتغال و انجام کارهای اداری و اقتصادی به شهر تهران سفر می‌کنند. این مراجعات در حجم وسیع فرصت‌ها و شرایط مناسبی را برای وقوع جرم در منطقه ۲ شهرداری تهران فراهم می‌سازد.

شکل ۶. تراکم جمعیت در نواحی منطقه ۲ شهرداری تهران

شکل ۷. تعداد جرایم مواد مخدر در نواحی منطقه ۲ شهرداری تهران

برای بررسی رابطه تراکم نسبی جمعیت و جرایم مواد مخدر در منطقه ۲ شهرداری تهران از آزمون همبستگی پیرسون نیز استفاده شده است. با توجه به مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن ($0/774$)، با اطمینان $0/95$ و سطح خطای کوچک‌تر از $0/05$ رابطه آماری معناداری بین متغیر تراکم نسبی جمعیت و جرایم مرتبط با مواد مخدر وجود دارد. بین متغیرهای تراکم نسبی جمعیت و جرایم مرتبط با مواد مخدر رابطه مثبت برقرار است، یعنی با افزایش تراکم نسبی جمعیت تعداد جرایم مرتبط با مواد مخدر افزایش می‌یابد، بنابراین فرضیه نخست این پژوهش تأیید می‌شود (جدول ۶).

جدول ۶. ضریب همبستگی پیرسون تراکم نسبی جمعیت و جرایم ارتكابی مواد مخدر در منطقه ۲ شهرداری تهران

		تراکم نسبی جمعیت	جرایم مواد مخدر
تراکم نسبی جمعیت	Pearson Correlation	۱,۰۰۰	۰,۷۷۴*
	Sig. (2-tailed)		۰,۰۱۴
	N	۹	۹
جرایم مواد مخدر	Pearson Correlation	۰,۷۷۴*	۱,۰۰۰
	Sig. (2-tailed)	۰,۰۱۴	
	N	۹	۹

*. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

نتیجه‌گیری

تحلیل جغرافیایی و فضایی جرایم در حوزه‌های شهری از گرایش‌های نوین در برنامه‌ریزی شهری است که درصدد است تا با شناسایی مسائل و مشکلات با تکیه بر ابزار و فناوری‌های نوین و جدید شهرسازی برای مقابله با ناهنجاری‌های اجتماعی و پیشگیری از وقوع رفتارهای مجرمانه، محیط‌های شهری را امن و سالم سازد. بر اساس نظریه‌های مکتب شیکاگو تراکم زیاد جمعیت، مهاجرت زیاد، بافت قدیمی و فرسوده و سطح بالای تحرک جمعیت باعث افزایش میزان جرم و جنایت می‌شود. در این پژوهش با روش تحقیق توصیفی-تحلیلی به بررسی مهمترین هسته‌های جرم‌خیز جرایم ارتكابی مواد مخدر، رابطه بین متغیرهای تراکم جمعیت و کاربری اراضی با تعداد جرایم ارتكابی مواد مخدر در نواحی منطقه ۲ شهرداری تهران پرداخته شد.

مهم‌ترین هسته‌های جرم‌خیز جرایم ارتكابی مواد مخدر بر اساس عناصر خاص کالبدی فضایی به شرح زیر است:

میدان‌ها: میدان صادقیه دوم و اول، میدان سما و میدان آزادی از جمله میدان‌های منطقه ۲ شهرداری تهرانند که مجموع جرایم مرتبط با مواد مخدر در آنها و یا پیرامون آنها اتفاق افتاده است.

بزرگراه، معابر و تقاطع‌ها: حواشی بزرگراه صالحی، بزرگراه‌های یادگار امام و شهید تیموری، بزرگراه ستارخان، بزرگراه شیخ فضل‌الله نوری، تقاطع کوچه‌های مهتاب و سپیده با اتوبان چمران در نیمه جنوبی منطقه ۲، تقاطع خیابان آزادی و بزرگراه یادگار امام، تقاطع بزرگراه ستارخان و تهران ویلا و تقاطع کوچه ۴ با بزرگراه جلال آل احمد و زیر پل گیشا، خیابان شادمهر، خیابان تهران ویلا، کوچه‌های پیرامون آن، کوچه ولی‌خانی، کوچه‌های باغبان و سحر از جمله مکان‌های جرم‌خیز به شمار می‌روند.

ایستگاه‌های مترو و پایانه‌ها: ایستگاه‌های متروی آزادی و دکتر حبیب‌الله واقع در خیابان آزادی و ایستگاه صادقیه در محدوده فلکه دوم صادقیه از مهمترین این ایستگاه‌ها هستند. همچنین پایانه برون شهری غرب و درون شهری میدان آزادی و صادقیه از مهمترین مکان‌های جرم‌خیز منطقه ۲ شهرداری تهران‌اند.

محدوده‌های مسکونی، تجاری و اداری: میزان قابل توجهی از جرایم مورد بررسی (۷۹ فقره معادل ۴۶/۴۷ درصد کل جرایم) و (۲۰ فقره معادل ۱۱/۷۶ درصد کل جرایم) در مجاورت کاربری‌های مسکونی و تجاری واقع در منطقه ۲ رخ داده است.

نتیجه پژوهش نشان می‌دهد که نواحی نیمه جنوبی منطقه شامل نواحی ۶، ۵ و ۳ به ترتیب با ۲۰۶/۸۸، ۱۸۰/۸۲ و ۱۲۱/۲۵ نفر در هکتار دارای تراکم جمعیتی بیشتری نسبت به نواحی واقع شده در محدوده مرکزی و شمالی منطقه‌اند و این سه ناحیه ۹۹ فقره معادل ۵۹/۲ درصد مجموع جرایم ارتكابی مواد مخدر را دارد. این امر نشان می‌دهد که ساختار کالبدی فضایی از دلایل اصلی افزایش جرایم مرتبط با مواد مخدر در این نواحی است.

نتیجه آزمون اسپیرمن بین شاخص تراکم نسبی جمعیت و جرایم مرتبط با مواد مخدر نشان داد که با توجه به مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن (۰/۷۷۴)، با اطمینان ۰/۹۵ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۵ رابطه آماری معناداری بین متغیر تراکم نسبی جمعیت و جرایم مرتبط با مواد مخدر وجود دارد.

کاربری‌های تفریحی و محل گذران اوقات فراغت: از جمله مهم‌ترین این محدوده‌ها می‌توان پارک استقلال، پارک واقع در خیابان شادمهر، مجموعه فضای سبز شهرآرا، میدان آزادی و فضای سبز پیرامون آن و خیابان‌های اطراف پارک شهر را نام برد.

بررسی نوع و ترکیب کاربری اراضی منطقه ۲ شهرداری تهران حاکی از آن است که کاربری مسکونی ۴۷/۴۵ درصد از مساحت کل شهر را دربرگرفته و در عین حال بیشترین فراوانی وقوع جرایم مرتبط با مواد مخدر را با ۷۹ فقره جرم معادل ۴۶/۴۷ درصد از کل جرایم منطقه مورد بررسی به خود اختصاص داده است. در مرتبه بعدی کاربری فضای سبز که ۱۹/۲۸ درصد از مساحت منطقه را دربرگرفته است، با ۲۳ فقره جرم معادل ۱۳/۵۳ درصد، قرار دارد. کاربری سایر که ۱۲/۳۸ درصد از مساحت منطقه را دربرگرفته است، با ۲۱ فقره جرم معادل ۱۲/۳۵ درصد، در مرتبه بعدی قرار دارد.

نتیجه آزمون اسپیرمن متغیر تعداد انواع کاربری‌ها و متغیر تعداد جرایم مواد مخدر نشان داد که با توجه به مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن (۰/۸۲۸)، با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ رابطه آماری معناداری بین متغیر نوع کاربری و جرایم ارتكابی در منطقه ۲ شهرداری تهران وجود دارد. بدین شرح که با افزایش کاربری‌ها به ویژه کاربری مسکونی و فضای سبز تعداد جرایم مواد مخدر افزایش می‌یابد.

پیشنهادهای تحقیق عبارتند از:

- ساماندهی و بهسازی محدوده‌های با بافت فرسود و قدیمی نواحی جرم‌خیز منطقه ۲ شهرداری تهران و نورپردازی مناسب و باکیفیت معابر و خیابان‌ها.
- اتمام پروژه‌های نیمه‌کاره شهری و بهسازی ساختمان‌های مخروبه و یا تغییر کاربری‌های آن‌ها به مراکز فرهنگی و تفریحی در سطح منطقه ۲ شهرداری تهران.
- کاهش بعد مسافتی رسیدن پلیس به مکان وقوع جرم در منطقه ۲ شهرداری تهران با مکان‌یابی مناسب مراکز نیروی انتظامی.
- فراهم کردن شرایط سرزندگی و آسایش منطقه ۲ شهرداری تهران از طریق اولویت‌بخشی به توسعه اجتماعی منطقه و همچنین ایجاد مکان‌های تفریحی، ورزشی، فرهنگ‌سراها، سایت‌های فراغتی و کتابخانه‌ها.

- تعیین مالکیت قطعات تخلیه شده و بلااستفاده با اتخاذ سیاست های مالیاتی و یا تشویقی در خصوص مراقبت از فضاهای بدون صاحب یا از فضاهای با مراقبت کمتر و تغییر کاربری آنها در صورت نیاز.
- افزایش اشتغالزایی در شهرهای کوچک جهت جلوگیری از مهاجرت نیروی بیکار این شهرها به شهرهای بزرگ به خصوص تهران، اعطای تسهیلات لازم جهت اشتغالزایی جوانان و توانمندسازی افراد بیکار با آموزش های صحیح و اصولی.
- استفاده از قابلیت ها و توانمندی های سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) به منظور کنترل و مبارزه با جرایم.

منابع

- افروغ، عماد (۱۳۷۷). *فضا و نابرابری اجتماعی*. انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.
- اک، جان ای و همکاران (۱۳۸۸). *تهیه نقشه برای تحلیل بزهکاری: شناسایی کانون های جرم خیز*. ترجمه: محسن کلانتری و مریم شکوهی. چاپ اول، زنجان: نشر آذر کلک.
- بیانلو، یوسف؛ منصوریان، محمد کریم (۱۳۸۵). رابطه تراکم جمعیت با میزان و نوع جرم، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲.
- تقوایی، علی اکبر؛ رفیعیان، مجتبی و رضوان، علی (۱۳۹۰). تحلیل رابطه بین مؤلفه های کاربری زمین با کاهش جرایم و ناامنی شهری، منطقه ۱۷ شهر تهران. *پژوهش های جغرافیایی انسانی*، شماره ۷۷.
- توکلی، مهدی (۱۳۸۴). *شناسایی و تحلیل کانون های جرم خیز شهر زنجان با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی*. پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه علوم انتظامی.
- جعفریان، محمدحسن؛ شایسته زرین، امیر (۱۳۸۸). کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) در پیشگیری انتظامی از جرم.
- زنگی آبادی، علی و رحیمی نادی، حسین (۱۳۸۹). تحلیل فضایی جرم در شهر کرج با استفاده از GIS. *فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، دوره ۴۰، شماره ۲.
- شاهیوندی و همکاران (۱۳۸۸). *تحلیلی بر توزیع فضایی جرایم در مناطق شهر اصفهان*. فصلنامه دانش/انتظامی، سال یازدهم، شماره چهارم.
- عباسی ورکی، الهام (۱۳۸۷). *شناسایی و تحلیل فضایی کانون های جرم خیز شهر قزوین با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)*، نمونه موردی: بزه قاچاق و سوء مصرف مواد مخدر در شهر قزوین. پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه زنجان.

- فکوهی، ناصر (۱۳۸۵). *انسان‌شناسی شهری*. نشر نی.
- کلاتری، محسن (۱۳۸۰). بررسی جغرافیایی جرم و جنایت در مناطق شهر تهران، پایان‌نامه دکتری دانشگاه تهران.
- کلاتری، محسن؛ قزلباش، سمیه و یغمایی، بامشاد (۱۳۸۹). بررسی جغرافیایی کانون‌های جرم‌خیز شهر زنجان. *پژوهش‌های جغرافیایی/انسانی*، شماره ۷۴.
- کلاتری، محسن؛ هدایتی، اکبر و عباسی، الهام (۱۳۸۹). بررسی تأثیر و میزان کاربری اراضی در شکل‌گیری کانون‌های جرم‌خیز با استفاده از سامانه اطلاعات جغرافیایی GIS. *فصلنامه دانش/تنظیمی*، سال یازدهم، شماره سوم.
- کی‌نیا، مهدی (۱۳۷۳). *مبانی جرم‌شناسی*. مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- مدیریت آمار، فناوری و سامانه اطلاعات مکانی شهرداری تهران (۱۳۸۵). <http://www.tehran.ir>.
- مرکز آمار ایران (۱۳۳۵). نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
- مشکینی و همکاران (۱۳۹۲). تحلیل فضایی کالبدی ناهنجاری‌های اجتماعی در مناطق اسکان غیررسمی مطالعه موردی: منطقه اسکان غیررسمی اسلام‌آباد در شهر زنجان. *پژوهش‌های جغرافیایی/انسانی*، دوره ۴۵، شماره ۲، صص ۱۶-۱.
- موسوی، سید یعقوب (۱۳۸۷). جامعه‌شناختی جرایم شهری. *مجله اطلاعات سیاسی-اقتصادی*، شماره ۱۴۴-۱۴۳.
- نصیری، معصومه و اعظمی، هادی (۱۳۸۵). نابرابری‌های شهری تهدیدی برای امنیت اجتماعی شهر تهران، رویکردی در جغرافیای سیاسی. *فصلنامه ژئوپلیتیک*، سال دوم، شماره اول.
- Akers, Ronald L & Christen, S Sellers. (2004). *Criminological Theories, Introduction*. Los Angeles, Calif. : Roxbury Pub.,
- Clarke, F. (1998). *situational crime prevention: successful case studies*. 2nd edition, harrow and Hetson, New York. Lupton, D. 1999, *Dangerous Places and the Unpredictable Stranger: Constructions offer of Crime*, Australian and New Zealand Journal of Criminology, Vol. 32, No. 1, PP: 1-15.
- Nasar, J. L. and Fisher, B. (1993). Hot Spots' of Fear and Crime: a Multi-method Investigation. *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 13, No.3, PP: 187-206.
- Ratcliff, j. H (2004). The Hot spots Matrix: A framework for the spatio tempotal Targeting of crime reduction. *Police Practice and Research*. Vol, 5, No 1, pp. 5-23.
- Sherman, L. W. and Gartin, P. R. and Buerger, M. E. (1989). Hot Spots of Predatory Crime: Routine Activities and the Criminology of Place. *Criminology*, Vol. 27, No. 1, PP. 27-55.